

"Emrolunduğun şeyi açıkla." meâlindeki "رَمُوتُ أَوْ عِدَاَصٌ" âyetindeki belagat nedir, nasıl bir şeydir?

Kendi belagatine secde ettiren ayet:

Bu çalışmada, kadimden beri îcazlı belagatiyle i'cazlı fesahatiyle İslam âlimlerinin dikkatini çeken ve bazı edipleri kendine secde ettiren رَمُوتُ أَوْ عِدَاَصٌ âyetinin bu veciz fakat mu'ciz olan iki kelimelik ifadesini açıklamaya, beşer üstü belagat incilerini, inceliklerini göstermeye çalışacağız.

Kendisine gelen ilahî vahyi şimdiye kadar gizlice tebliğ eden Hz. Peygamber (s.a.v),

قَاَصَدَعُ بِمَا تُؤْمَرُ (Emr olunduğun şekilde ortaya çık, vahyi tebliğ et!)

mealindeki Hicr Suresinin 94. âyetinde ve benzerlerinde yer alan ilahi emirden sonra açıkça ortaya çıkmış ve ilahî mesajları insanlara açıktan aktarmaya başlamıştır. Artık gizli kapaklı bir şey bırakmamış, her şeyi açıkça ortaya koymuştur. Kalbinin sedefinde dizilmiş olan hakikat incilerini -dost, düşman-herkese teşhir etmiştir.

قَاَصَدَعُ بِمَا تُؤْمَرُ

cümlesi, iki kelimededen ibaret çok veciz bir ifade olduğu halde çok geniş manalar ihtiva eden mucizevî bir îcaza sahiptir. Eskiden beri âlimlerin üzerinde durduğu yüksek bir belagat örneğini teşkil etmektedir.

Bu âyetin belagat ve fesahatinin derecesini tam olarak anlayabilmek, belki de Kuran'ın indiği devirdeki Arap belagatını anlamakla mümkündür. Belki de bedevî Arabın "**neden secdeye gittin, yoksa Müslüman mı oldun?**" diyenlere "**Hayır ben Müslüman olmadım, ben sadece bu âyetin belagatına secde ediyorum**" (1) şeklinde verdiği cevabın asıl hikmetini ve belagatın gerçek sırrını hiç öğrenemeyeceğiz.

Onun için, o bedevînin iç dünyasına yansıyan, kalbinin duvarlarına çarpan ve dimağında yankılanan bu semavî ifadenin tamamını değil, bilebildiğimiz kadarıyla bazı inceliklerini açıklamaya çalışacağız.

- Önce şunu söyleyelim ki, İslam âlimleri bu âyetin çok yüksek bir belagata sahip olduğu konusunda hemfikirdir. Hatta bazılarına göre, bu âyetin ifadesindeki belagat tonlaması Kuran'da en zirvede olan bir miyara sahiptir.. Şüphesiz, "**uhruc=artık dışarıya çık**", yahut "**izhar=ortaya çık**" kelimeleri yerine "**Isda'**" kelimesinin tercih edilmesinin elbette birçok hikmeti vardır.

Bu hikmet ve incelikleri şöyle birkaç madde halinde sıralayabiliriz:

1. Ayetin ilk kelimesi **قَاصِدَعٌ** dır. Bu kelimenin beş altı anlama geldiği, bu sebeple de **قَاصِدَعٌ بِمَا تُؤْمَرُ** ayetinin altı yönden yorumlanabileceği bildirilmiştir.

Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Birincisi: Emrolunduğun istikamete doğru yürü; çekinme!

İkincisi: Emrolunduğun şekilde ortaya çık!

Üçüncüsü: Cehri olan namazlarda Kuran'ı açıktan oku; korkma!

Dördüncüsü: Emrolunduğun şekilde Allah'ın vahyini tebliğ etmek üzere açıktan ilan et!

Beşincisi: Emrolunduğun şekilde hak ile batılı birbirinden ayırır!

Altıncısı: Emrolunduğun tarzda sana indirilen vahyi, hem toplu halde hem ferden ferda muhataplarına ulaştır! (2)

2. Bu kelime aslında "**açıktan tebliğ et, ortaya çık**" manasına gelir. Ancak "**Fasde**" kelimesi, "**belliğ=tebliğ et**" kelimesinden daha güçlü bir emir ifade etmektedir. Tebliğde bazen müspet cevap olmayabilir. Fakat "**قَاصِدَعٌ**" de ise kesin cevap alınacak bir emri ifade etmektedir. (3)

3. Bu kelimenin kök harfleri olan "**S-D-A**" fiili, parçalamak, yarmak manasına gelir. "**İnsadaati'z-züccacetü**" demekle, bardağın yarıldığını, kırıldığını, çatladığını ve dolayısıyla içinde bulunan meşrubatın (su mu, ayran mı?) ne olduğunun anlaşıldığını belirtmiş oluruz. Burada istiare-i beyaniye vardır. Suyun dışarı akması için yarılması gereken şişenin bu yarılmasını ifade etmek üzere kullanılan "**Sad**" kelimesi, gelen vahyin dışarıya akmasını sağlayan Hz. Peygamber (asm)'in kalbinin yarılması için kullanılmıştır.

Buna göre ayetin efendimize hitaben verdiği mesaj şöyle olur:

"Resulüm! - Bütün herkes tarafından açıkça görülmesi için- Allah'ın Cebrail vasıtasıyla kalbine koyduğu hakikatlerin üzerindeki gizlilik perdesini yırt at. Kalp şişesini yar ki, içinde bulunan maddî-manevî hayatın iksiri ağzından akıversin!" (4)

4. İbn Ebi'l-İsba'ın bu ayeti açıklaması şöyledir:

"Resulüm! Sana vahiy edilenlerin hepsini açıkla ve beyan etmekle emrolunduğun her şeyi tebliğ et. Bunların bir kısmı muhataplarından bazılarının kalbine çok ağır da gelse, kalpleri de çatlasalar, yine de bu

vahyi açıklamadan çekinme!"

Ayette kalplerin yarılması, şişelerin yarılmasına benzetilmiştir. Bunun ortak benzetme yönü (vech-i şebeh) şöyledir:

Kırılan şişenin içindeki sıvının, kalpleri üzerinde icra ettiği tesir de farklı şekilleriyle kendini gösterir. Müspet veya menfi olarak kalplerin üzerinde husule gelen tesirin sonucu olarak bazı yüzlerde -inkârın, hoşnutsuzluğun alameti olan-kızgınlık ve somurtkanlık; bazı yüzlerde de -kabulün, sevincin alameti olan- inşirah ve tebessüm belirmeye başlar. (5)

Kelimenin bu manasına göre ayeti şöyle de anlamak mümkündür:

"Bazılarının kalbi buna dayanamayıp çatlayıverse bile buna aldırma, Allah'ın sana vahiy ettiği hakikatlerden ne varsa hepsini açıkça tebliğ et!"

5. "S-D-A"nın kök harflerinden türeyen "**Suda**" kelimesi baş ağrısı manasına gelir. Kelimenin bu etimolojik yönü nazara alındığında ayetin manası şöyle olur:

"Emrolunduğun şeyi açıkça ilan et, hakikatleri -muarızlarının kafalarını çatlatırcasına- haykır, tebliğ et; şirke bulaşmışların menfi tavırlarına aldırma!"

6. Kelimenin bu anlamına göre, ayeti şöyle de anlamak mümkündür: "**Emrolunduğun hakikatleri anlatırken bu uğurda başın da ağrıyabilir, inkârcılar tarafından eziyet de görebilirsin, başın derde de girebilir, bütün bunlara hazırlıklı ol ve şartlar ne olursa olsun Allah'ın mesajını kullarına ulaştır; müşriklere aldırma, onlardan asla çekinme!"**

7. "S-D-A" kelimesinden türetilmiş olan "**Sadî**" kelimesi, gün ağarması manasına gelir. (6)

Bu anlamı göz önünde bulundurulduğunda ayeti şöyle anlamak mümkündür: "**Resulüm! Suskunluk gecesi bitti, konuşmanın zamanı olan gün ağarmıştır. Gece karanlığı gibi olan gizli tebliğ dönemi bitti, artık gündüz gibi hakikatleri gün ışığına çıkarmak zamanı gelmiştir. O halde, aydınlık bir geleceğin temelini atmaya üzere ilahî vahiy güneşinin kalbine doğan hakikatlerinin ışıklarını bütün insanların akıl ve gönül akranlarına yansıt!"**

8. **فَاَصْدَغْ** kelimesi, iki şeyin arasını ayırmak anlamına da gelir. Bu anlama göre ayetin manası şöyle olur:

"Resulüm! Emrolunduğun şekilde hak ile batılı birbirinden ayır ve hakikati insanlara olduğu gibi tanıt!" (7)

9. **فَاَصْدَعْ** kelimesi, iki şeyin arasına ayırmak manasıyla şunu ifade etmektedir:

"Resulüm! Sen sana emrolunan tevhid akidesini, hak ve hakikatleri çekinmeden inkârcıların yüzlerine haykır! Haykır ki, şu inkârcılar topluluğu farklı yaklaşımlarıyla farklı yerde bulunsun, birbirinden ayrılınsın, tefrikaya düşsün" (8)

10. **"S-D-A"** kelimesi üç harften ibarettir:

- Burada yer alan üç harften ilki **"sad"** harfidir ki tibak harflerindedir. Üst kısmı başta olmak üzere ağzın içini dolduracak bir fonetiğe sahiptir. Bu da **ilk defa Kuran'ın açıktan yapılacak tebliğ ve ilanının haşmetine uygun bir ses tonudur.**

- Ortadaki **"dal"** harfi ise, kalkale harflerindedir ki, dudakların hemen gerisindeki bir mahrece ve sesi depreştirme fonetiğine sahiptir. Bu da **gizli olan bir şeyin üstündeki perdeyi kaldırmak ve muhatabın yüreğini hiplatacak bir ses** anlamına gelir.

Kalkale harflerinin bir özelliği de **ikinci bir titreşimle ses tonunun tekrarlanmasını** sağlamaktır. Bu harf bu özelliğiyle açıkça ifade edilen hakikatlerin bir defaya mahsus değil, **her zaman tekrar edilmesini ön gören tebliğ vazifesinin sürekliliğine işaret** etmektedir.

- Kelimenin son harfi olan **"Ayin"** ise, boğaz harflerinden olduğu için iç derinliği ve gerçeği seslendiren **davetçinin bütün kalbî samimiyetini çağrıştıran** bir özelliğe sahiptir.

- Ayetin ikinci kelimesi **بِمَا** dır. Bir ismi mevsul olan **"ma"** harfi, başında yer aldığı **ilahi emrin tamamını, bütün detaylarını içine alacak** genişliktedir.

- Ayetin üçüncü kelimesi olan **تُؤْمَرُ** fiili, muzari sigasının meçhul kalıbında geniş zaman kipidir. Bu da ifadeye geniş bir kapsam kazandırmaktadır.

Evet, **"Tü'mer"** fiili, kök harfleri olan **'emir'** kavramıyla açıktan yapılacak **tebliğin kesin lüzumuna, muzari sigasıyla şimdiki ve gelecek zamanı içine alacak şekilde ilahi emrin açıktan tebliğin, bundan böyle hayat boyu devam etmesi gereken geniş kapsam boyutuna, meçhul kalıbıyla da, gelen emirlerin önceden meçhul olup bilinmemesi, tebliğin yapılmasına mani bir mazeret olmadığına işaret** edilmiştir.

Buna göre, ayetin manası şöyle anlaşılabilir:

"Gelen emrin mahiyeti ne olursa olsun, daha önce bir benzeri gelsin veya gelmesin, bilinsin veya bilinmesin, emrolunduğun ve emrolunacağın her şeyi mutlaka tebliğ et!"

Hülasa: Bu kısa ifadede bu kadar uzun ve değişik hakikatlere işaret etmek, şüphesiz îcazlı bir i'caza sahip olan Kuran'a mahsus bir ifade tarzıdır.

İbn Aşur'un ifadesiyle "**bu, gerçekten bir îcaz-ı bedidir.**" (9)

Dipnotlar

- 1) Maverdi, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, en-Nüketu ve'l-Uyun, Beyrut, ts., 1/30.
- 2) Maverdi, 3/174.
- 3) bk. Zerkeşi, Bedreddin Muhammed b. Adullah, el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an, Beyrut, 1376/1957, 3/437; Suyuti, Celaleddin Abdurrahman, el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an, Kahire, 1394/1974, 3/152.
- 4) krş. Zerkeşi, 3/443; Suyuti, 3/185.
- 5) Suyuti, 3/185.
- 6) Zemahşeri, Ebu'l-Kasim, Carullah Mahmud b. Amr, el-Keşşaf, an hakaiki ğavamidi't-tenzil, Beyrut, 1407, 2/590.
- 7) Bk. Zemahşeri, a.g.y.
- 8) Şevkâni, Muhammed b. Ali el-Yemeni, Fethu'l-Kadir, Beyrut, 1414, 3/172-173.
- 9) İbn Aşur, Muhammed Tahir b. Muhammed, et-Tunisi, et-Tahrir ve't-Tenvir, Tunus, 1984, 14/88.